

KALABALIK SINIFLARIN ETKİLERİ: ÖĞRENCİLER NE DÜŞÜNÜYOR?

Erkan YAMAN

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Sakarya.

Özet

Araştırma, öğrenci görüşlerine göre kalabalık sınıfların etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek Sakarya'da öğrenim gören 270 ilk ve orta öğretim öğrencisine uygulanmıştır. Ölçme aracından elde edilen verilerin çözümlenmesinde, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Çalışmada kalabalık sınıfların öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin bu sınıflarda karşılaştıkları sorunlar belirlenmeye çalışılmış; onların istenilen düzeyde yetişmelerinin getirileri dile getirilmiştir. Araştırma bulgularında kalabalık sınıfların: eğitim-öğretim ortamı; öğretmenin sınıf yönetimi; sınıflardaki hijyen ve sağlık problemleri; sınıftaki sosyal iletişim ve öğretmenin rehberlik rolleri boyutlarında ciddi düzeyde sorunlar yaşanmasına yol açtığı bulunmuştur. Ayrıca yetkililere, okullara ve öğretmenlere düşen role ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *eğitim sistemi, kalabalık sınıf, öğrenci görüşü*

THE EFFECTS OF THE CROWDED CLASSROOMS: WHAT ARE THE STUDENTS THINKING?

Abstract

The research is made for determining the effects of crowded classes according to students' views. The scale, developed by the researcher, applied to 270 elementary and high school students. Kruskal Wallis Test and Mann Whitney U Test were used for analyzing the data elicited from the measuring instrument. In the study, the effects of the crowded classes on students and the problems experienced by the students are tried to be defined; the profits of their growing at the intended level are also mentioned. In the findings of the research, it is found that crowded classes lead to serious problems on many dimensions: the education atmosphere; class management of the teacher; class hygiene and health; in-class social communication and guiding roles of the teacher. Moreover, some suggestions are put forward concerning the roles of the authorities, schools and the teachers.

Key Words: *educational system, crowded classrooms, student's view*

1. Giriş

Öğrenci merkezli eğitim çok uzun yıllardan beri eğitimcilerin hiç kuşkusuz üzerinde durduğu önemli konuların başında gelmektedir. Özellikle yapılandırmacı yaklaşımın Millî Eğitim Bakanlığı eğitim-öğretim müfredatında uygulamaya başlanmasından sonra hızla merkeze alınan öğrenci profili, çağdaş anlamda önemini sürekli artırarak devam ettirmektedir. Eğitimde bireysel farklılıkların odağa alınması gereği ve bunun sınıftaki öğrenci sayısıyla çok yakın ilişkili bir kavram olduğu bilinen bir olgudur.

Türk eğitim sisteminin bilinen fakat pek de tartışılmayan önemli sorunlarından biri olan kalabalık sınıf sorununu, gelişmiş ülkeler çözmüş olmasına rağmen bu sorunun üzerinde ülkemizde yeterince durulmamaktadır (Yaman, 2006). Özellikle sınıf yönetimi bağlamında yeni göreve başlayan öğretmenlerin karşılaşmaları olası kaygı ve sorunların başında kalabalık sınıflar gelmektedir (Seferoğlu, 2004). Türkiye’de okul sayısının yetersizliği mevcut okulların ve sınıfların kalabalık olmasına; kalabalık sınıflar ise eğitimin niteliği ile ilgili yeni sorunlara neden olmaktadır (Öğülmüş ve Özdemir, 1995). Kalabalık sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin velileri ile öğretmenleri arasındaki işbirliği de zayıf olmaktadır. Nitekim veliler, daha çok kendi çocuklarını tanıyan ve onların gelişimleriyle yakından ilgilenen öğretmenlerle daha iyi işbirliği kurabilmektedirler (Bakioğlu ve Polat, 2002). Bu durum kalabalık sınıfların veli pençeresine yansıyan kısmı olarak düşünülebilir.

Diğer taraftan kalabalık sınıflarda öğrenim gören öğrenci, ders sonrasında öğretmen ile bireysel görüşme imkânı bulamamakta, kendi başarısı hakkında geri bildirim alamamaktadır. Ödev verildiğinde ise kütüphanenin belli bir konuda çok sayıdaki kalabalık öğrenci kitlesine hizmet etme oranı düşmektedir. Ayrıca sınıfta tartışma yolu ile dersin içerik ve amacının berrak hâle getirilmesi güçleşmektedir (Bakioğlu, 1996). Aydın (1998), kalabalık sınıflarda öğrencilerin güdülenmede sorun yaşadığına ve öğrencilerin güdülenmesi için ekstra bir zamana ihtiyaç olduğuna vurgu yapmaktadır.

İlköğretim çağında öğrenciler öğretmenin yardımına daha çok gereksinim duyarlar, ilgi çevreleri henüz dardır. Bu nedenlerle ilk sınıflarda öğrenci sayısı az tutulmalı, gerekiyorsa sınıf düzeyiyle birlikte yükseltilmelidir. Öğrenci sayısının ikinci değişkeni ders ve konunun türü ile izlenen yöntemdir. Öğrenci sayısı az olan sınıflarda daha çok sayıda öğretim yöntemi kullanılabilir. Özellikle okuma ve matematik dersinde az öğrencili sınıfların yararına dikkat çekmektedir (Başar, 2003).

Kalabalık sınıflarda öğretmenin sınıfın bütünü kontrol altında tutması mümkün değildir. Sınıfta aynı anda birkaç farklı durum meydana geldiği düşünülürse yeterli kontrol sağlanamadığı zaman öğrenme faaliyetlerinden sapmalar olabilmektedir (Öztürk, 2003). Yapılan araştırmalara bakıldığında öğrenci sayısı ile başarı arasında ilişki olduğunu, öğrenci sayısının az olduğu sınıflarda başarının ve öğrenmenin kalabalık sınıflara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Uludağ ve Odacı, 2002; Yıldırım, 2003).

Disiplin olaylarının yaşanmasında okul koşullarının etkisi düşünüldüğünde kalabalık sınıflarda, ders materyallerinin çabuk kırılıp bozulmasına yol açtığına, okuldaki sosyal etkinliklerin ve sosyo-fiziksel alanların işlevselliğinin yitirilmesine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, öğretme ve öğrenme sürecini olumsuz etkilediği, öğrencilerin derse güdülenmelerini engellediği, derse adapte olamayan öğrencilerin ilgilerini ders dışı etkinliklere yönelttikleri bilinmektedir. Kalabalık sınıflar, öğrenme ve öğretme sürecinde öğrenciden sonra en önemli öge olan *öğretmenin rollerini* de olumsuz etkilemektedir. Derse yönlendirilemeyen öğrencilerin istenmeyen davranışlarıyla, öğretmenler başa çıkamamakta, öğretmen sınıftaki hâkimiyetini yitirmekte bu durum ise sınıfın lideri olması beklenen öğretmenin güdülenmesine, dersini huzurlu bir şekilde ve amacına uygun geçirmesine engel olmakta, öğretmenin iş stresini artırmakta, iş tatminini ve motivasyonunu düşürmektedir (Bakioğlu, 1999; Çelik, 2002; Türnüklü, Zoraloğlu ve Gemici, 2001; Yaman, 2006; Yıldırım, 2003).

Kalabalık okullarda başarının düşük olduğu genel olarak bilinen bir durumdur. Küçük okullarda kişiler arası ilişkiler, moral, program ve öğretim alanlarında daha etkili olurken, bu okullarda yönetim ve disiplin olaylarının daha az, bireysel eğitim olanaklarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (akt, Dönmez, 2002). Bugün kalabalık sınıf ve okul ortamlarında öğrencilerin öğrenme ilgisizliğinden yakınan, öğrencilerle yaşadığı disiplin ve iletişim sorunlarından tükenme noktasına gelen birçok öğretmen vardır (Eskicumalı, 1999). Hangi sınıfın küçük, hangi sınıfın kalabalık olduğuna ilişkin tartışmalar devam etmekte olup net bir tanımlama henüz söz konusu değildir. Johnson (2002), 20 ve daha az mevcuda sahip sınıfları küçük olarak nitelerken, en az 31 öğrenciye sahip sınıfların ise büyük olduğunu ifade etmektedir. Nye, Hedges ve Spyros (2001) ise 15-17 kişilik sınıfların küçük sınıf olduğunu söylemektedirler. Türkiye’de ise bir sınıfa ortalama, 50 ve daha çok sayıda öğrenci düştüğüne göre Türkiye’deki sınıfların kalabalık olduğu söylenebilir (akt, Güçlü, 2002). Nüfus artış hızı neredeyse durma noktasına gelmiş Batı ülkelerinde bu rakamlar makul görülse de Türkiye’nin genç nüfus potansiyeli düşünüldüğünde ülke gerçekleri de değerlendirmeye alındığında ideal sınıf mevcutlarının ilköğretim de 25-30 arası, orta öğretimde ise 35-40 arası olabileceği söylenebilir.

Öğretmen-öğrenci iletişimi ve etkileşiminin aktif olarak yaşandığı bir yer olarak sınıf ve bu bağlamda sınıf mevcudunun eğitim-öğretim süreçlerinde önemi yadsınamayacak kadar fazladır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde sınıfın kalabalık olmasının büyük etkisi vardır. Yapılan bu ampirik çalışmanın amacı Millî Eğitim örgütü bünyesinde bulunan ilköğretim ve orta öğretim çağındaki öğrencilerin kalabalık sınıflar ve bu sınıfların etkilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaca ulaşmak için cinsiyet, yaş, öğrenim durumu ve sınıftaki öğrenci sayısı değişkenlerine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı fark araştırılmıştır. Çalışma, kalabalık sınıfların etkilerinin saptanması, bu etkilerin belirlenmesi, ayrıca konuyla ilgili bilimsel araştırma yapacak araştırmacılara veri sağlaması açısından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2007-2008 öğretim yılında Sakarya'da öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu ilde merkezindeki 72 okul adı torbaya konularak içlerinden 12 okul kurayla belirlenmiş ve bu okullardaki öğrenim gören öğrencilerden tesadüfî örnekleme yöntemiyle (Karasar, 2000) örneklem alınmıştır. Sakarya'da ilk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilere dağıtılan 400 veri toplama aracının 317'si geri dönmüş bunlardan 47'si elenerek kabul edilir nitelikte bulunan 270 veri toplama aracından elde edilen verilerin analizleri yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri dengeli olarak dağılım göstermektedir [erkek yüzde 49 (133 kişi); kız yüzde % 51 (137 kişi)]. Öğrencilerin yüzde 67'si (181 kişi) 12-15 yaş, yüzde 25'i (67 kişi) 9-11 yaş ve yüzde 8'i (22 kişi) 16 ve üzeri yaş aralığındadır. Öğrencilerin yüzde 62'si (168 kişi) ilköğretim ikinci kademe, yüzde 26'sı (69 kişi) ilköğretim birinci kademe ve yüzde 12'si (33 kişi) lisede öğrenim görmektedir. Ayrıca öğrencilerin yüzde 56'sı (152 kişi) sınıflarının çok kalabalık olduğu, yüzde 37'si (101 kişi) kısmen kalabalık olduğu ve yüzde 6'sı (17 kişi) kalabalık olmadığı görüşüne sahiptir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma, tarama modeliyle gerçekleştirilmiş betimsel bir nitelik taşımaktadır. Araştırmanın verileri, kalabalık sınıfların öğrenciler üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla, literatür taramasına dayalı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş ölçme aracı ile toplanmış, bu aracın kapsam geçerliği, alanda uzmanlaşmış üç öğretim üyesi tarafından incelenmiş ve ölçme aracına son şekli verilmiştir. Ölçme aracının geneli için Cronbach α değeri 0,87 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 11.5 programı kullanılmıştır. Ölçme aracının 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 17., 18. ve 19. maddeleri tersten okunarak yorumlanmıştır. Öğrencilerin kişisel bilgilerine ilişkin frekans (n) ve yüzde (%) değerleri alınmıştır. Verilerin analizinde $p < .05$ güvenirlilik düzeyi kabul edilmiştir. Öğrencilerin kalabalık sınıfların etkilerine yönelik görüşleri normal dağılım göstermediğinden, bu çalışmada nonparametrik testler kullanılmıştır. Cinsiyet değişkeni için Mann Whitney U Testi yapılarak anlamlı fark bulunanlar yorumlanmıştır. Yaş, öğrenim durumu ve sınıftaki öğrenci sayısı değişkenleri için Kruskal Wallis Testi kullanılmış, farkın anlamlı olduğu maddelerde, anlamlı farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını belirlemek için de iki li karşılaştırmalarda Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

3. Bulgular

Yaş değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşünceler-

rini içeren veriler tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yaş değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşüncelerine ilişkin Mann Whitney U Testi değerleri

	Yaş	N	S. O.	S. T.	Z	U	p
Boyut 1: Kalabalık sınıfların eğitim/öğretim ortamına etkisi	9-11 yaş arası	67	143,25	9597,50	-2,517	4807,500	,012
	12-15 yaş arası	181	117,56	21278,50			
Boyut 2: Kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi	9-11 yaş arası	67	94,07	6303,00	-4,094	4025,000	,000
	12-15 yaş arası	181	135,76	24573,00			
Boyut 3: Kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi	9-11 yaş arası	67	144,58	9687,00	-2,707	4718,000	,007
	12-15 yaş arası	181	117,07	21189,00			
Boyut 4: Kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi	9-11 yaş arası	67	143,40	9607,50	-2,544	4797,500	,011
	12-15 yaş arası	181	117,51	21268,50			
Boyut 4: Kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi	9-11 yaş arası	67	41,37	2771,50	-2,344	493,500	,019
	16 yaş ve fazla	22	56,07	1233,50			

Tablo 1’e göre Boyut 1 (kalabalık sınıfların eğitim-öğretim ortamına etkisi) [U= 4807,500, p= ,012], Boyut 2 (kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi) [U= 4025, p= ,000], Boyut 3 (kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi) [U= 4718, p= ,007] ve Boyut 4 (kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi) [U= 4797,500 p= ,011] bakımından yaş değişkenine göre öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark vardır. Söz konusu boyutlardaki sıra ortalamalarına bakıldığında, yaşı 9-11 aralığında olan öğrenciler, 12-15 yaş grubundaki öğrencilere göre kalabalık sınıfların *eğitim-öğretim ortamına etkisinin* (143,25) daha fazla olduğunu, kalabalık sınıfların *hijyen ve sağlığı* daha fazla etkilediğini (144,58) ve kalabalık sınıfların *sosyal iletişim ve rehberlik* boyutuna etkisinin (143,40) daha çok olduğunu belirtmiştir.

Yine tablo 1’e göre Boyut 4 (kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi) [U= 493,500 p= ,019] bakımından öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark vardır. 16 yaş ve üzeri olan öğrenciler (56,07), 9-11 yaş grubundaki öğrencilere göre (41,37) kalabalık sınıfların *sosyal iletişim ve rehberliği* daha fazla olumsuz olarak etkilediğini düşünmektedir.

Öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşüncelerini içeren veriler tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşüncelerine ilişkin Mann Whitney U Testi değerleri

	Öğrenim durumu	N	S. O.	S. T.	Z	U	p
Boyut 1: Kalabalık sınıfların eğitim/öğretim ortamına etkisi	İÖO I. Kademe	69	137,89	9514,50	-2,733	4492,500	,006
	İÖO II. Kademe	168	111,24	18688,50			
Boyut 2: Kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi	İÖO I. Kademe	69	84,62	5839,00	-4,982	3424,000	,000
	İÖO II. Kademe	168	133,12	22364,00			
Boyut 3: Kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi	İÖO I. Kademe	69	136,45	9415,00	-2,534	4592,000	,011
	İÖO II. Kademe	168	111,83	18788,00			
Boyut 4: Kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi	İÖO I. Kademe	69	143,64	9911,50	-3,574	4095,500	,000
	İÖO II. Kademe	168	108,88	18291,50			
Boyut 4: Kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi	İÖO II. Kademe	168	94,68	15907,00	-3,501	1711,000	,000
	Lise	33	133,15	4394,00			
Boyut 2: Kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi	İÖO I. Kademe	69	47,14	3252,50	-2,192	837,500	,028
	Lise	33	60,62	2000,50			

Tablo 2 incelendiğinde Boyut 1 (kalabalık sınıfların eğitim-öğretim ortamına etkisi) [$U= 4492,500$, $p= ,006$], Boyut 2 (kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi) [$U= 3424$, $p= ,000$], Boyut 3 (kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi) [$U= 4592$, $p= ,011$] ve Boyut 4 (kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi) [$U= 4095,500$ $p= ,000$] bakımından öğrenim durumu değişkenine göre öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. İlköğretim okulu *birinci kademedeki* öğrenciler (137,89), ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere (111,24) göre kalabalık sınıfların *eğitim-öğretim ortamına etkisinin* daha fazla olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrenciler (136,45), ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere (111,83) göre kalabalık sınıfların *hijyen ve sağlığı* daha fazla etkilediğini diğer yandan ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrenciler (143,64), ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere (108,88) göre kalabalık sınıfların *sosyal iletişim ve rehberlik* boyutuna etkisinin (143,64) daha fazla olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrenciler (133,12), ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilere (84,62) göre kalabalık sınıfların *sınıf yönetimini* daha fazla etkilediğini düşünmektedir.

Ayrıca Tablo 2'ye göre Boyut 4 (kalabalık sınıfların sosyal iletişim ve rehberlik boyutuna etkisi) [$U= 1711$, $p= ,000$] ve Boyut 2 (kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi) [$U= 837,500$ $p= ,028$] bakımından öğrenim durumu değişkenine göre öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark vardır. *Lise* öğrencileri (133,15), ilköğretim okulu

ikinci kademedeki öğrencilere (94,68) göre kalabalık sınıfların *sosyal iletişim ve rehberliği* etkilediğini daha fazla düşünmektedir. Yine lisedeki öğrenciler (60,62), ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilere (47,14) göre kalabalık sınıfların *sınıf yönetimine* olan etkisinin daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Öğrenci sayısı değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşüncelerini içeren veriler tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrenci sayısı değişkenine göre öğrencilerin kalabalık sınıfların etkileriyle ilgili düşüncelerine ilişkin Mann Whitney U Testi değerleri

	Öğrenci sayısı	N	S. O.	S.T.	Z	U	p
Boyut 2: Kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi	Kalabalık değil	17	30,56	519,50	-3,797	366,500	,000
	Kısmen kalabalık	101	64,37	6501,50			
Boyut 3: Kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi	Kalabalık değil	17	31,26	531,50	-3,727	378,500	,000
	Kısmen kalabalık	101	64,25	6489,50			
Boyut 1: Kalabalık sınıfların eğitim/öğretim ortamına etkisi	Kısmen kalabalık	101	107,05	10812,00	-3,554	5661,000	,000
	Çok kalabalık	152	140,26	21319,00			
Boyut 3: Kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi	Kısmen kalabalık	101	88,19	8907,00	-6,947	3756,000	,000
	Çok kalabalık	152	152,79	23224,00			

Tablo 3’e göre Boyut 2 (kalabalık sınıfların sınıf yönetimine etkisi) [U= 366,500 p= ,000] ve Boyut 3 (kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi) [U= 378,500 p= ,000] bakımından öğrenci sayısı değişkenine göre öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark vardır. Sınıflarındaki öğrenci sayısı *kısmen kalabalık* olan öğrenciler (64,37), sınıfları kalabalık olmayan öğrencilere (30,56) göre kalabalık sınıfların *sınıf yönetimine* etkisinin daha fazla olduğunu düşünmektedir. Yine sınıflarındaki öğrenci sayısı kısmen kalabalık olan öğrenciler (64,25), sınıfları kalabalık olmayan öğrencilere (31,26) göre bu durumun sınıfların *hijyen ve sağlığını* daha fazla etkilediğini belirtmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde Boyut 1 (kalabalık sınıfların eğitim-öğretim ortamına etkisi) [U= 5661, p= ,000] ve Boyut 3 (kalabalık sınıfların hijyen ve sağlığa etkisi) [U= 3756 p= ,000] bakımından öğrenci sayısı değişkenine göre öğrenci görüşleri arasında anlamlı fark görülmüştür. Sınıflarındaki öğrenci sayısı *çok kalabalık* olan öğrenciler (140,26), sınıfları kısmen kalabalık olan öğrencilere (107,05) göre, kalabalık sınıfların *eğitim-öğretim ortamını* etkilediği görüşüne daha fazla katılmaktadır. Yine sınıflarındaki öğrenci sayısı çok kalabalık olan öğrenciler (152,79), sınıfları kısmen kalabalık olan öğrencilere (88,19) göre kalabalık sınıfların *hijyen ve sağlığı* daha fazla etkilediğini belirtmiştir.

4. Tartışma

Öğrenciler üzerinde baskı kurarak disiplini sağlamak şeklindeki çok zararlı geleneksel yöntemle başvuran öğretmen sayısı az değildir. Bu bazı öğretmenlerin yetişme eksikliği ve kişilik zaaflarından kaynaklandığı gibi sınıfların çok kalabalık olmasından da ileri gelmektedir. Kalabalık sınıfların tek sakıncasının, öğrencilerin dersi iyi öğrenmemeleri zannedilir, hâlbuki kalabalık sınıflarda öğretmenler önce disiplini sağlamayı düşünmek zorunda kalmaktadır. Bunun için de dayak, notla tehdit, korkutma, bağırma ve hakarete başvurabilmekte, böylece kalabalık sınıfların pek fark edilmeyen en önemli sakıncası, *öğrenci kişiliğinin baskı altında tutulması ve özgür/yaratıcı davranışların körlenmesidir* (Akyüz, 1992). Nitekim kalabalık sınıflarda tek bir olay bile kimi zaman birçok sonuca yol açabilmektedir (İlgar, 1996).

Araştırma bulgularında, 9-11 yaş aralığındaki öğrenciler, 12-15 yaş grubundaki öğrencilere göre kalabalık sınıfların; *eğitim-öğretim ortamı; hijyen ve sağlık problemleri; sosyal iletişim ve rehberlik* alanında olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Nitekim araştırma bulguları (Bakioğlu ve Polat, 2002; Yaman, 2006), kalabalık sınıflarda öğrencilerin; fizikî ortam, eğitim-öğretim ve sağlık-temizlik gibi üç önemli konuda sıkıntılar tespit etmesi, araştırma bulgularımızla örtüşmektedir. Diğer yandan 16 yaş ve üzeri olan öğrenciler, 9-11 yaş grubundaki öğrencilere göre kalabalık sınıflarda *sosyal iletişim ve rehberlik* alanında daha fazla sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, kalabalık olmayan sınıflarda öğretmenlerin öğrencilerine daha kolay geri dönüt verebildiğini ifade eden araştırma bulgularını desteklemektedir (Cooper, 1989; Pate-Bain, Achilles, Boyd-Zaharias & McKenna, 1992). Nitekim Blatchford (2003) da araştırmasında öğrenci sayısı az olan sınıflarda öğretmen-öğrenci iletişiminin daha yoğun ve bireyselleştirilmiş bir biçimde gerçekleştiğini, sosyal iletişimin daha sağlıklı olduğunu ancak kalabalık sınıflarda öğrencilerinin çoğunun sınıf içi öğrenme etkinliklerinden uzaklaştığını belirlemiştir.

Lise öğrencileri, ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilere göre, ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrenciler de birinci kademedeki öğrencilere göre kalabalık sınıflarda *sınıf yönetiminin* zorluklarını ifade etmektedir. Bu beklenen bir sonuçtur. Özellikle kalabalık sınıflara sahip ve büyük çaptaki liselerde sınıf yönetimi ve şiddet olaylarıyla ilgili basında hemen her gün güncel haberlerin çıktığı bilinen bir olgudur. Bununla ilgili olarak yapılan araştırmalarda (Bakioğlu, 1999; Yaman, 2006) bu tip okullarda öğrenci hareketlerinin denetlenmesinde zorluk çekildiği ve sınıflarda özellikle çete, zorbalık, korkutma, yıldırma gibi istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumunu tetiklediğine vurgu yapılmaktadır. Yine lise öğrencileri ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere göre, kalabalık sınıflarda *sosyal iletişim ve rehberlik* alanında zorluk yaşandığını düşünmektedir. Bu bağlamda Karabenick (2003) de kalabalık sınıflarda öğrencilerin öğretmenlerinden yardım isteme durumlarının azaldığını bulmuştur.

Sınıflarındaki öğrenci sayısı kısmen kalabalık olan öğrenciler, sınıfları kalabalık

olmayan öğrencilere göre, kalabalık sınıflarda *sınıf yönetimi* ile *sağlık ve hijyen koşullarının* zorluklarını ifade etmektedir. Nitekim, Yaman (2006) ve Yaman'ın (2009) araştırma bulgularında da öğretmenler, kalabalık sınıflarda sınıf hâkimiyetini çok fazla sağlayamadıklarını belirtmiştir. Blatchford, Bassett ve Brown (2005) da sınıf mevcudu az ve kalabalık olan iki farklı kategoride konuyu ele alıp gözlemlerde bulunmuş, öğrenciler açısından, öğretmen-öğrenci iletişiminin mevcudu az olan sınıflarda daha yoğun olduğunu belirlemiş, Yaman da (2006) öğretmenlerin, kalabalık sınıflarda öğrenciyi yeterince tanıma fırsatı bulamadığını belirlemiştir.

Ayrıca sınıflarındaki öğrenci sayısı çok kalabalık olan öğrenciler, sınıfları kısmen kalabalık olan öğrencilere göre, kalabalık sınıflarda *eğitim-öğretim ortamının* olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Nitekim araştırma bulguları, kalabalık sınıflarda eğitim-öğretim ortamının olumsuz etkilerini gidermek için uygulanabilecek *grup çalışmalarıyla*; öğrencilerin bireysel öğrenme, takım çalışması ve proje yönetimi gibi becerilerinin geliştiğine dikkat çekmektedir (Usherwood ve Primhak, 1996; Yaman, 2006; Yaman, 2009). Bu bağlamda ayrıca araştırmalarda (Harder, 1990; Pate-Bain, Achilles, Boyd-Zaharias & McKenna, 1992; Turner, 1990; Winer, Elkin, Loewy & Weldon, 1977; Yaman, 2006) kalabalık olmayan sınıfların öğretmene bireysel öğretim ve öğrenci dikkatini sağlama bakımından oldukça yarar sağladığı bulgulanmıştır.

Yine sınıflarındaki öğrenci sayısı çok kalabalık olan öğrenciler, sınıfları kısmen kalabalık olan öğrencilere göre kalabalık sınıflarda *sağlık ve hijyen koşullarının* zorluklarını ifade etmektedir. Bu bulgular literatür bulgularını (Bakioğlu & Polat, 2002; Güçlü, 2002; Yaman, 2006) destekler niteliktedir.

Diğer taraftan öğrenci kapasitesini karşılayamayan okullara sürekli ek binalar yapılarak kalabalık sınıf sorununu aşmak için kısa vadeli çözümler üretilmeye çalışılması, mevcut sosyal alanların daralmasına neden olmaktadır. Bu da çocukların spor ve oyun ihtiyacı gibi temel eğitsel faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine ket vurarak öğrenciler için itici/kasvetli bir okul ve sınıf iklimi algısına zemin hazırlamaktadır. Oysaki bu tip uygulamalar '*okul bir cazibe merkezi olmalıdır*' felsefesiyle tamamen çelişmektedir.

Kalabalık sınıfların arka sıralarında oturup kaybolan gençler yetiştirilebilmektedir. Bu tip sınıflarda öğretmen tüm sınıfa ulaşamadığı için ön sıralardaki öğrencilerle yetinmek zorunda kalmakta, ne kadar emek verse de arka sıralara kendini ulaştırılmamaktadır. Bu sınıflarda öğretmenlerin önemli bir kısmı (farklı bir çok şubeye ders verdikleri için branş öğretmenleri) öğrencinin değil ismini simasını bile çıkaramamaktadır. Böyle bir sınıfta bireysel farklar, bireysel değerler kaybolup gitmektedir. Ön sıralarda oturan öğrenciler, daha çok öğretmenin gözde öğrencileri olmakta, öğretmenin belki istemeyerek de olsa bu uygulaması ise kalabalık sınıfların arka sıraları ve köşelerindeki öğrenciler için var olan akademik başarı makasını daha da açmakta, bu öğrencileri yitirmeye doğru bir gidişi hızlandırmaktadır.

Öğrenci sayısının az olduğu küçük sınıflarda öğretmen, öğretimde öğrencinin bireysel farklılıklarını ön planda tutulabilecek ve her öğrenciye daha fazla zaman ayırabilme fırsatını bulabilecektir. Ayrıca bu tip sınıflarda öğretmenler, eğitim programının sağlıklı gerçekleşmesi için öğrencileri daha yakından tanıma imkânına kavuşacak, özellikle öğrencinin gizil güçlerini fark edip açığa çıkarma ve onlara rehberlik yapma imkânı sağlanabilecektir. Bu durum da ülke nüfus kaynağının doğru yönlendirilmesi anlamı taşımaktadır.

Araştırma sonucunda, kalabalık sınıflar, ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencileri, ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere göre *eğitim-öğretim ortamı; hijyen-sağlık; sosyal iletişim ve rehberlik* alanında daha fazla olumsuz olarak etkilenmektedir. Lise öğrencileri, ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere göre, ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencileri ise ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilere göre kalabalık sınıflarda *sınıf yönetimi* konusunda daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Kalabalık sınıflar, sınıfları çok kalabalık olan öğrencileri, kısmen kalabalık olan öğrencilere göre *eğitim-öğretim ortamı; hijyen ve sağlık açısından çok* daha fazla olumsuz etkilenmektedir.

Araştırma bulguları eşliğinde şu öneriler getirilmiştir:

Eğitim fakülteleri bünyesinde okutulan sınıf yönetimi dersinde öğretmen adaylarına kalabalık sınıflar ünitesi işlenmelidir. Bu üniteye kalabalık sınıfların etkileri, kalabalık sınıflarda yaşanabilecek sorunlar ve çözüm önerileri, bu sınıfların yönetimiyle ilgili stratejiler, hijyenin önemi gibi konuların üzerinde özellikle durulmalıdır.

Yine öğretmen olacak adaylara okul deneyimi/stajı bağlamında kalabalık sınıflarda uygulama imkânı sağlanmalıdır.

MEB, sınıf büyüklüğü standartlarını uygulamaya geçirmelidir.

Etkili bir eğitim plânlaması izlenerek kalabalık sınıfları azaltma yoluna gidilmelidir.

5. Kaynaklar

1. Akyüz, Y. (1992). Öğretmen yetiştirme, *12. Milli Eğitim Şurası*, 18-22.07.1988, Ankara: MEB TTK Başkanlığı.
2. Aydın, A. (1998). *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
3. Bakıoğlu, A. ve Polat, N. (2002). Kalabalık sınıfların etkileri, bir ön araştırma çalışması. *Eğitim Araştırmaları*, 7, 147-156.
4. Bakıoğlu, A. (1996). Ders değerlendirme: yönetim için göstergeler (MÜAEF öğrencileri ve eğitim bilimleri öğretim elemanları üzerinde yapılan bir araştırma). İstanbul: *2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri*, 171-183.
5. Bakıoğlu, A. (1999). Öğrenci sayısının okul yönetimine etkisi ve okul kalitesi (araştırma, öneriler), *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 23-38.

6. Başar, H. (2003). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
7. Blatchford, P. (2003). A systematic observational study of teachers' and pupils' behaviour in large and small classes, *Learning and Instruction*, 13, 569-595.
8. Blatchford, P., Bassett, P. & Brown, P. (2005). Teachers' and pupils' behavior in large and small classes: a systematic observation study of pupils aged 10 and 11 years, *Journal of Educational Psychology*, 97(3), 454-467.
9. Cooper, H. M. (1989). Does reducing student-to-teacher ratios affect achievement?, *Educational Psychologist*, 24(1), 79-98.
10. Çelik, V. (2002). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
11. Dönmez, B. (2002). Bir eğitim kurumu olarak okul, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* içinde. (Ed.) Y. Özden. Ankara: Pegem Yayıncılık.
12. Eskicumalı, A. (1999). *Türkiye'de lise gerçeği: Adapazarı merkez liseleri üzerinde sosyolojik bir araştırma*. Yayımlanmamış Araştırma.
13. Güçlü, M. (2002). İlköğretimde kalabalık sınıflar sorunu ve çözüm önerileri. *Eğitim Araştırmaları*, 9.
14. Harder, H. (1990). A critical look at reduced class size, *Contemporary Education*, 62(1), 28-30.
15. İlgar, L. (1996). *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Beta.
16. Karabenick, S. A. (2003). Seeking help in large college classes: a person-centered approach, *Contemporary Educational Psychology*, 28, 37-58.
17. Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
18. Ögülmüş, S. & Özdemir, S. (1995). Sınıf ve okul büyüklüğünün öğrenciler üzerindeki etkisi, *Eğitim Yönetimi*, 2, 261-271.
19. Öztürk, B. (2003). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi, *Sınıf Yönetimi* içinde. (Ed.) E. Karip, Ankara: Pegem.
20. Pate-Bain, H., Achilles, C.M., Boyd-Zaharias, J., & McKenna, B. (1992). Class size makes a difference, *Phi Delta Kappan*, 74(3), 253-256.
21. Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmenlerin hizmetiçi eğitiminde yeni yaklaşımlar, *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 83-95.
22. Turner, C. M. (1990). Prime time: a reflection. *Contemporary Education*, 62(1), 24-27.
23. Tümnüklü, A., Zoraloğlu, Y. ve Gemici, Y. (2001). İlköğretim okullarında okul yönetimine yansayan disiplin sorunları, *Eğitim Yönetimi*, 7(2), 417-441.
24. Uludağ, Z. ve Odacı, H. (2002). **Eğitim öğretim faaliyetlerinde fiziksel mekân**. *Millî Eğitim*, 153-154.
25. Usherwood, T. & Primhak, R. (1996). Problem-based learning and student participation in a large class, *Medical Teacher*, 18(4), 341-342.
26. Winer, J.I., Elkin, D.J., Loewy, J.H., & Weldon, D.E. (1977). *Factors affecting perception of and responses to crowded classroom environments*, Papers for symposium presented at the american psychological association convention, San Francisco, August.
27. Yaman, E. (2006). Eğitim sistemindeki sorunlardan bir boyut: büyük sınıflar ve sınıf yönetimi, *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 3, 261-274.

28. Yaman, H. (2009). İlköğretim Türkçe dersi programının kalabalık sınıflarda uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 329-359.
29. Yıldırım, B. (2003). Sosyolojik yapı ve öğretmenlik, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* içinde, (Ed.) M.D. Karslı. Ankara: Öğreti.